

“אתה, אישנו הנשיא, החי את ההיסטוריה היהודית לכל תקופותיה ותהפוכות מעלותיה ומורדותיה, כאילו היתה חווייתך האישית; אתה מגלם באישיותך את אחדות עמנו בזמן ובמרחב, לדורותיו ולארצות פזוריו. לך נתכנו עלילות להשרות מרוחך ולהשפיע מאוצרך על חיי האומה כולה”

(דברי משה שרת על זלמן שזר, פורסם בקובץ: זלמן שזר, נשיא וסופר, 1969)

על זלמן שזר

שניאור זלמן רובשוב, זלמן שזר (1889–1974), היה ממניחי היסוד לחיי התרבות, החינוך והרוח של התנועה הציונית ושל מדינת ישראל. עשייתו החברתית והמדינית הענפה הייתה מלווה בתחושה היסטורית עמוקה, אשר נבעה מתהליכי הלימוד והמחקר שבהם היה שותף בצעירותו.

בין השנים 1908–1919 למד שזר היסטוריה ומחשבה יהודית ואימץ, בעקבות מורו, ההיסטוריון החשוב שמעון דובנוב, את תפיסת המשכיותה של ההיסטוריה היהודית בכל הדורות. בשנות העשרים של המאה ה-20 ויתר שזר על קריירה אקדמית מבטיחה והקדיש את זמנו לפעילות ציבורית ועיתונאית בתנועה הציונית. בצד העיסוק בעניינים הבורערים קיבל שזר תפקיד מיוחד בתנועה הציונית המתגבשת – להעשיר את התנועה ולחברה אל שורשיה ההיסטוריים בתחומי התרבות היהודית, הספרות והשפה העברית. שזר עסק הן בכתיבת ספרות, מחקר ושירה והן בכתיבה עיתונאית, הוא היה שותף במערכת העיתון “דבר” ועורכו הראשי בשנים 1944–1949.

שזר קנה שם בזכות לשונו הרטורית המיוחדת ובזכות יכולתו להפיח חיים ברעיונות מופשטים ורחוקים. עד מהרה היה שזר לדמות מרכזית ביצירת השיח התרבותי בתנועה הציונית. בהשפעת לימודיו גרס שזר כי הציונות אינה תנועה מהפכנית אשר יצרה מפנה בהיסטוריה היהודית, אלא יש לראות בה שלב ברצף ההיסטוריה היהודית. לפיכך טען שבניית עתידה של האומה אינה יכולה להיעשות במנותק מעברה ויש למזג את העבר והווה, את המסורת והקדמה ואת המורשת היהודית על שלל היבטיה ודרכי ביטוייה עם הריבונות החדשה אשר הלכה והתגבשה בימיו.

יחסו של שזר למסורת היהודית ולקהילות ישראל בכל תפוצותיהן הפך אותו לשגריר הנאמן של התנועה הציונית ושל מדינת ישראל בכל העולם היהודי. שזר היה מעין שליח נודד ובמשך שנים ארוכות השתתף בכינוסים ציוניים, פעל לגיוס תמיכה ביישוב העברי ובמדינה הצעירה וכן לריכוך ההתנגדות האורתודוקסית להקמת מדינה יהודית. שזר קיים קשרים חמים עם חסידות חב”ד. משפחתו השתייכה לחסידות זו, והוא לא ניתק ממנה כל ימי חייו.

בשנת 1949 התמנה לתפקיד שר החינוך הראשון של מדינת ישראל, ובהנחייתו גובש חוק חינוך חובה לכל ילדי ישראל ללא הבדלי מעמד ומוצא. שזר שימש חבר כנסת גם בכנסת השנייה והשלישית, ובשנת 1953 התמנה לראש מחלקת ההסברה ולראש המחלקה לחינוך ולתרבות בגולה של הסוכנות היהודית. בתפקידים אלה ראה שזר הזדמנות לקדם את אמונתו כי חיי תרבות עשירים וחינוך שוויוני ואיכותי הם הבסיס לקיומה של מדינה איתנה ומשגשגת.

בשנת 1963 נבחר זלמן שזר לנשיאה השלישי של מדינת ישראל. הייתה זו תקופה שבה נדרשה המדינה להתמודד עם שסעים מעמיקים. תקופת כהונתו הייתה רבת תהפוכות; מימי השמחה על איחודה של ירושלים, דרך ההתמודדות עם פיגועי טרור וכלה במחאות החברתיות של ראשית שנות השבעים. במציאות זו שם לו שזר למטרה להפוך את בית הנשיא לגורם ממתן בחברה הישראלית, המלכד את כל רכיביה. שזר פעל למימוש מטרה זו לאורך כל ימי כהונתו.

במאי 1973 סיים שזר שתי תקופות כהונה פוריות ומשפיעות בתפקיד נשיא מדינת ישראל וחודשים ספורים לאחר מכן נפטר. שזר השאיר אחריו מורשת של ציונות, של מחויבות יהודית ושל תודעה היסטורית חיה ורלוונטית.

מרכז זלמן שזר לחקר תולדות העם היהודי – מטרות ודרכי פעולה

שליחותו של מרכז זלמן שזר היא לקדם את התודעה ההיסטורית ואת הידע ההיסטורי בתולדות העם היהודי ולטפח את המחקר האקדמי בתחומים אלה. שליחות זו תתקיים מתוך הכרה בייחודה של ההיסטוריה היהודית בארץ ישראל ובתפוצות למן תקופת המקרא ועד לזמננו. המרכז יפעל בקרב קהילת החוקרים והסטודנטים במוסדות האקדמיים, תלמידי מערכת החינוך בישראל, תלמידי מערכות החינוך היהודיות ברחבי העולם ובקרב הציבור הרחב.

1. לקדם את חקר תולדות העם היהודי בתפוצות ולהנחיל את חידושי המחקר לציבור. מרכז זלמן שזר ישאף להרחבת הידע על אודות ההיסטוריה היהודית ולהעמקת המחקר בכיוונים חדשניים בעזרת המתודות המתקדמות ביותר. המרכז יתמוך במחקר שיעסוק בכל אחת מתפוצות העם היהודי מתוך מחויבות לכתיבתה של היסטוריה מקיפה וביקורתית. בפעולותיו יציג המרכז את פסיפס התהליכים ההיסטוריים ויבהיר את חילופי התקופות ואת המגמות של המשכיות וחדשנות מן העת העתיקה ועד לעידן המודרני. פעילות המרכז תתייחס לכל המרחבים הגיאוגרפיים שבהם חיו ופעלו בני העם היהודי. המרכז יעודד גם פרסום מחקרים שיציגו את היחסים בין הקהילות היהודיות לחברות והתרבויות בתאשר בקרבן הוא חי לאורך התקופות השונות ויסייע לחוקרות ולחוקרים לקיים דיונים מעמיקים על חיי היהודים בתפוצות ובישראל.

דרכי פעולה:

- לקדם את המחקר על תולדות העם היהודי
- להרחיב את הידע על ההיסטוריה היהודית בכל מרחביה הגיאוגרפיים
- להעמיק את הידע על העם היהודי בכל התקופות.
- להנכיח את רבדיה הרבים של ההיסטוריה היהודית במגוון ממרחבים גיאוגרפיים ותרבותיים.
- לטפח חוקרים וחוקרות העוסקים בתולדות העם היהודי ולסייע להם לערוך את מחקריהם.
- לעודד את הפצת תוצרי המחקר של חוקרים וחוקרות על תולדות העם היהודי.
- ליצור מסגרות למפגש בין חוקרים וחוקרות בתולדות העם היהודי ובין קהלים מגוונים.
- להיות בית להיסטוריוגרפיה היהודית בשפה העברית ולייצגה לפני מרכזי מחקר להיסטוריה של העם היהודי ברחבי העולם.
- להפיץ את הידע על תולדות העם היהודי בכל חלקי החברה הישראלית.
- לחזק את הזיקה בין מדינת ישראל ובין ההיסטוריה היהודית.

2. לטפח את התודעה ההיסטורית היהודית

מרכז זלמן שזר ישאף לעורר שיח ודיון בקרב קהלים רחבים בארץ ובעולם על ההיסטוריה של העם היהודי. מתוך אמונה כי ידע על אודות העבר מסייע לעיצובה של תודעה היסטורית, ייצור המרכז כלים לימודיים וחינוכיים שיאפשרו להעמיק את הדיון ההיסטורי כבסיס ליצירת תשתית מוצקה לדיון בזהות יהודית, ישראלית והומניסטית.

דרכי פעולה:

- להפוך את ההיסטוריה היהודית לבסיס לדיון ציבורי וחינוכי.
- לעורר שיח ודיון על העבר היהודי בקרב קהלים רחבים בישראל ובעולם.
- להנחיל ידע על אודות חיי היהודים בארץ ישראל ובעולם במשך ההיסטוריה.
- ליצור זיקה בין ידע על העבר היהודי ובין תודעה היסטורית יהודית.
- ליצור כלים לימודיים וחינוכיים לבנייתה ולביסוסה של תודעה היסטורית יהודית.
- לחזק את הקשר בין התודעה ההיסטורית היהודית ובין השייכות הישראלית.
- לעודד פיתוח מחקרים ותחומי ידע היכולים לסייע לביסוס תודעה היסטורית יהודית.

3. לשקף ולטפח את מורשתו של זלמן שזר, נשיאה השלישי של מדינת ישראל

המרכז יעמיד לרשות הציבור מידע רב ככל האפשר על אודות זלמן שזר. המידע יציג את חשיבותו של שזר בתולדות העם היהודי ובתולדות מדינת ישראל, ידגיש את זיקתו העמוקה לחקר ההיסטוריה והתרבות של העם היהודי ואת תרומתו החשובה לתנועה הציונית וליישוב הארץ. פעילות המרכז תתמקד בפעולותיו של זלמן שזר – מחנך, איש רוח ומנהיג מוביל בתנועה הציונית ובמדינת ישראל. הפעילות תדגיש את התפקיד שמילא כנשיא השלישי של מדינת ישראל בקידומה של המדינה ובעמידתה האיתנה באתגרים. המרכז ינציח גם את פעילותה של רחל כצנלסון-שזר, אשת הנשיא. רחל כצנלסון-שזר תרמה תרומה חשובה ונכבדה לקידום מעמדן של נשים ולטיפול באוכלוסיות בעלות צרכים מיוחדים בתנועה הציונית ובמדינת ישראל, ופעילות המרכז תאיר צדדים חדשים בפעילותה זו.

דרכי פעולה:

- להעמיד לרשות הציבור מידע רב ככל האפשר על אודות זלמן שזר ותחומי פעילותו.
- לעודד מחקר ולימוד על אודות זלמן שזר.
- להעמיק את המחקר והלימוד בתולדות הציונות ובתולדות מדינת ישראל.
- להעלות את המודעות לפעילותו של זלמן שזר ולהציבו כדמות מרכזית בתולדותיה של מדינת ישראל.

”כמה נחוץ, ובדחיפות ממש, להאיר את הפינות המוזנחות הרבות, הרבות מדי, שההיסטוריה שלנו כה עשירה בהן, לגלות את מה שכאילו נסתר ולהחיות ולרענן את מה שכאילו כבר נגלה”
(זלמן שזר במכתב אישי, יולי 1908)